

Sinh kế của người dân sau thu hồi đất tại dự án Khu Đô thị Việt Sinh An Bình, huyện Ba Tri, tỉnh Bến Tre

LA THÀNH CHIẾN*
DIỆP THANH TÙNG**

Tóm tắt

Trong bài viết này, tác giả sử dụng phương pháp sai biệt kép (Difference in different - DID) kết hợp phương pháp hồi quy đa biến OLS để đo lường tác động của thu hồi đất đối với thu nhập của người dân thuộc dự án Khu đô thị Việt Sinh An Bình, huyện Ba Tri, tỉnh Bến Tre. Kết quả nghiên cứu chỉ ra rằng, thu hồi đất có ảnh hưởng đến mức sống của người bị thu hồi đất thông qua việc làm tăng chi tiêu trong đời sống của họ; tuy nhiên, không có bằng chứng cho thấy thu hồi đất tác động đến thu nhập của hộ. Từ đó, nghiên cứu đã đề xuất một số gợi ý chính sách cho chính quyền địa phương để đề ra những giải pháp tích cực cho những hộ dân bị thu hồi đất.

Từ khóa: sai biệt kép, nguồn lực sinh kế, khu đô thị Việt Sinh An Bình, huyện Ba Tri

Summary

Using the difference in different approach combined with the multivariate regression method, this study examines the impact of land acquisition to the income of the people having lived in Viet Sinh An Binh Urban area, Ba Tri District, Ben Tre Province. Research results indicate that land acquisition has impacted on the standard of their living due to the increased spending in their lives; however, there is no evidence that land acquisition has impacted on household income. Therefore, the study has proposed some suggestions about policies for local authorities to propose positive solutions for households.

Keywords: difference in difference, livelihood resources, Viet Sinh An Binh Urban area, Ba Tri district

GIỚI THIỆU

Tại dự án Khu đô thị Việt Sinh An Bình, huyện Ba Tri, nhiều hộ dân sau khi bị thu hồi đất, đã chuyển đổi sang ngành nghề khác, nhưng cũng rất nhiều hộ phải đối mặt với mất việc làm. Việc thu hồi đất không chỉ làm các hộ nông dân mất đi tư liệu sản xuất đặc biệt quan trọng là đất đai, mà còn làm mất đi nguồn cung cấp thực phẩm, thu nhập của hộ gia đình, gây ra sự xáo trộn xã hội. Không còn đất sản xuất nông nghiệp, với trình độ có hạn, quen lao động chân tay, người nông dân phải tìm mọi cách xoay xở với cuộc sống mới. Chính vì vậy, việc đánh giá, so sánh đúng thực trạng trước và sau thu hồi

đất để tìm ra nguyên nhân là rất quan trọng đối với sinh kế của các hộ tại Khu đô thị.

CƠ SỞ LÝ THUYẾT

Cho đến nay, đã có nhiều đề tài nghiên cứu đề cập đến những vấn đề lý luận và thực tiễn liên quan đến sinh kế của người dân sau thu hồi đất ở những góc độ và giai đoạn khác nhau. Chẳng hạn, nghiên cứu của Nguyễn Thị Khánh Hòa (2012) đã nhận dạng các yếu tố: người phụ thuộc, học vấn và nghề nghiệp của lao động chính có tác động lớn đến thay đổi sinh kế sau tái định cư và chỉ ra những khó khăn kinh tế - xã hội gặp phải. Nghiên cứu của Nguyễn Thị Thuận An (2012) nhận thấy sự bất cập trong quá trình chuyển đổi việc làm cho người có đất bị thu hồi, thiếu sự phối hợp về quy hoạch, kế hoạch với vấn đề đào tạo nghề, giải

*, ** TS., Trường Đại học Trà Vinh | Email: dttung@tvu.edu.vn

Ngày nhận bài: 19/12/2016; Ngày phản biện: 10/03/2017; Ngày duyệt đăng: 19/03/2017

BẢNG 1: PHƯƠNG PHÁP DID

	Thu nhập và chi tiêu bình quân đầu người (Y_{it})		
	Năm 2013	Năm 2016	Khác biệt
Nhóm tham gia	β_0	$\beta_0 + \beta_1$	β_1
Nhóm đối chứng	$\beta_0 + \beta_2$	$\beta_0 + \beta_1 + \beta_2 + \beta_3$	$\beta_1 + \beta_3$
Khác biệt trong khác biệt			β_3

Nguồn: Nhóm tác giả tổng hợp và điều chỉnh theo Phan Thị Nữ 2012

quyết việc làm cho người dân, chưa gắn việc chuyển dịch cơ cấu đất đai với cơ cấu lao động. Nguồn lực tài chính và nguồn lực vật chất của các hộ dân gia tăng, nhưng chỉ mang tính tạm thời, bởi vì nguồn lực con người, nguồn lực xã hội, nguồn lực tự nhiên chỉ ở mức hạn chế, nên việc duy trì nguồn lực tài chính và nguồn lực vật chất mang tính rủi ro cao và phụ thuộc nhiều vào sự thay đổi chế độ chính sách hỗ trợ của chính quyền và sự thay đổi nội lực của người dân. Phạm Anh Linh (2015) cũng khẳng định, trình độ học vấn của lao động chính có vai trò rất quan trọng. Cụ thể là số năm đi học càng nhiều, thì sẽ có cơ hội việc làm ổn định với mức thu nhập tốt hơn rất nhiều. Những hộ gia đình có số người phụ thuộc càng lớn, thì đời sống sẽ khó khăn hơn, khả năng chi tiêu giảm và thu nhập cũng sẽ giảm. Ngược lại, các hộ gia đình không có hoặc có ít người phụ thuộc thì sự thay đổi sinh kế sẽ theo chiều hướng ổn định và tốt hơn.

PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Trong nghiên cứu này, để phân tích và đánh giá các yếu tố tác động đến sinh kế của hộ sau khi bị thu hồi đất, tác giả sử dụng sự kiện bị thu hồi đất như một biến chính sách. Để áp dụng được phương pháp này cần phải có số liệu bảng, tức là số liệu vừa phản ánh thông tin theo thời gian, vừa phản ánh thông tin chéo của nhóm hộ tham gia và nhóm hộ đối chứng. Tuy nhiên, sinh kế của hộ không chỉ phụ thuộc vào chính sách thu hồi đất để triển khai dự án xây dựng Khu đô thị Việt Sinh An Bình, mà còn phụ thuộc vào nhiều yếu tố khác, như: tuổi chủ hộ; quy mô hộ; thành viên trong gia đình là công chức, viên chức; vốn vật chất; tính dân chủ, công bằng trong thu hồi đất. Vì vậy, đánh giá tác động đến thu nhập của hộ sau thu hồi đất sẽ là chính xác hơn nếu đưa thêm các biến này vào làm biến kiểm soát. Để làm được điều này, nghiên cứu kết hợp giữa phương pháp DID và phương pháp hồi quy đa biến OLS. Trong đó, phương pháp DID dựa trên so sánh giữa đối tượng tham gia và không tham gia trước và sau can thiệp.

Mô hình kinh tế lượng được đưa ra như sau:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 T + \beta_2 D + \beta_3 D * T + \beta_4 Z_{it} + \epsilon_{it}$$

Trong đó,

Y_{it} : là chỉ tiêu phản ánh thu nhập và chi tiêu bình quân đầu người của hộ i tại thời điểm t ;

$T = 1$: Hộ khảo sát năm 2016;

$T = 0$: Hộ khảo sát năm 2013;

$D = 1$: Hộ khảo sát thuộc nhóm tham gia;

$D = 0$: Hộ khảo sát thuộc nhóm đối chứng;

Z_{it} : là các biến kiểm soát, bao gồm nhóm biến phản ánh đặc điểm tuổi chủ hộ, quy mô hộ...

Theo phương pháp DID, khi thực hiện chính sách thu hồi đất, thì cả hai nhóm hộ tham gia và nhóm hộ đối chứng đều chịu sự tác động bởi các yếu tố thay đổi tài sản sinh kế, từ đó sẽ dẫn đến thay đổi về mặt thu nhập và chi tiêu, nhưng mỗi nhóm có sự thay đổi không giống nhau và sự so sánh khác biệt giữa hai nhóm chính là sự khác biệt trong khác biệt (Bảng 1).

Trong nghiên cứu này, dữ liệu sơ cấp được thu thập từ việc tổ chức khảo sát bằng bảng hỏi phỏng vấn trực tiếp các hộ gia đình bị thu hồi đất và không bị thu hồi đất dọc theo dự án Khu đô thị Việt Sinh An Bình.

Để phương pháp DID có ý nghĩa ước lượng, hai nhóm hộ phải có đặc điểm tương tự nhau, nghĩa là nếu không có dự án xây dựng Khu đô thị Việt Sinh An Bình, thì thu nhập và chi tiêu của cả hai nhóm thay đổi tương tự nhau từ năm 2013 đến năm 2016. Ngoài ra, để phù hợp với điều kiện nghiên cứu về nguồn lực kinh phí và thời gian, đồng thời thuận tiện trong công tác thu thập dữ liệu, nghiên cứu này sử dụng hàm Rand trong phần mềm Microsoft Excel để chọn ngẫu nhiên 100 trong số 148 hộ bị thu hồi đất. Sau đó, 100 hộ không bị thu hồi đất, nhưng ở lân cận với các hộ bị thu hồi đất được lựa chọn làm nhóm đối chứng. Do hầu hết người dân nhận tiền đền bù trong năm 2013, nên để có cơ sở so sánh thu nhập của người dân trước và sau khi bị thu hồi đất, dữ liệu sẽ được khảo sát ở hai thời điểm khác nhau là năm 2013 và năm 2016.

KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

Mô hình OLS với thu nhập

Trước hết, tác giả tiến hành hồi quy mối quan hệ giữa thu nhập hộ với các biến: thời gian; nhóm hộ; tương tác giữa thời gian và nhóm hộ theo mô hình hồi quy 1. Kết quả trị thống kê ở mô hình hồi quy 1 (Bảng 2) cho thấy, việc thu hồi đất không tác động đến thu nhập hộ. Thay vào đó, những thay đổi về thời gian tác động đạt ý nghĩa thống kê đối với thu nhập của hộ. Kiểm định T-Test cũng cho thấy, không có sự khác biệt về thu nhập giữa hai nhóm hộ tham gia và đối chứng,

nhưng có sự khác biệt về thu nhập giữa hai thời điểm năm 2013 và năm 2016.

Ngoài thu hồi đất còn có nhiều biến khác tác động đến thu nhập hộ. Chính vì vậy, trong mô hình hồi quy 2, tác giả đưa thêm các biến vào mô hình là: tuổi chủ hộ; quy mô hộ; nếu có người trong gia đình là công chức, viên chức; vốn vật chất; nếu có dân chủ, công bằng trong thu hồi đất; chủ hộ là công chức, viên chức nhà nước; số năm đi học trung bình của hộ (Bảng 2).

Kết quả mô hình hồi quy 2 cho thấy, việc thu hồi đất vẫn không có tác động đến thu nhập hộ. Song, các biến còn lại có tác động đến thu nhập hộ/năm đạt mức ý nghĩa với sai biệt thống kê ở mức 10%, 5% và 1%. Điều này có thể được hiểu là: trong điều kiện các yếu tố khác không đổi, nếu tuổi chủ hộ tăng 1 tuổi, thì thu nhập hộ tăng 447 ngàn đồng/năm; hộ có thêm 1 người có việc làm, thì thu nhập hộ tăng 5.354 ngàn đồng/năm; nếu hộ có thêm 1 người là công chức, viên chức, thì thu nhập hộ tăng 38.531 ngàn đồng/năm; vốn vật chất của hộ tăng 1%, thì thu nhập hộ tăng 26,03%; nếu có dân chủ, công bằng trong thu hồi đất, thì thu nhập hộ tăng 25.615 ngàn đồng; chủ hộ là công chức, viên chức nhà nước, thì thu nhập hộ tăng 17.997 ngàn đồng/năm; số năm đi học trung bình của hộ tăng thêm 1 năm, thì thu nhập hộ tăng 3.277 ngàn đồng/năm.

Từ đó cho thấy, tuổi chủ hộ càng cao, càng có nhiều kinh nghiệm trong hoạt động sản xuất, kinh doanh; hộ có nhiều lao động có việc làm, thì thu nhập hộ tăng lên; chủ hộ là công chức, viên chức nhà nước, hộ có người trong gia đình là công chức, viên chức có thu nhập ổn định và ngày càng tăng do thâm niên công tác; vốn vật chất hộ càng lớn, thì hộ không phải mua sắm vật dụng thiết bị sinh hoạt trong gia đình và tập trung nguồn vốn đầu tư vào sản xuất, kinh doanh; số năm đi học của hộ càng nhiều, thì sẽ có xu hướng thay đổi thu nhập theo chiều hướng tốt hơn.

Qua 2 mô hình hồi quy cho thấy, việc thu hồi đất không ảnh hưởng đến thu nhập của hộ khi so sánh giữa hai nhóm hộ tham gia và nhóm hộ đối chứng. Tuy nhiên, thu nhập hộ có sự thay đổi đạt mức ý nghĩa theo thời gian và ảnh hưởng bởi các yếu tố: tuổi chủ hộ; quy mô hộ; nếu có người trong gia đình là công chức, viên chức; vốn vật chất; nếu có dân chủ,

BẢNG 2: MÔ HÌNH OLS VỚI THU NHẬP

Tên biến độc lập	Hồi quy 1	Hồi quy 2
Thời gian	17.414,95**	12.641,41**
Nhóm hộ	5.959,159	-7.944,995
Thời gian * nhóm hộ	- 6.424,945	- 21.947,72**
Tuổi chủ hộ		447,2038**
Quy mô hộ		5.354,115**
Nếu có người trong gia đình là công chức, viên chức		3.8531,04**
Vốn vật chất		0,2603**
Nếu có dân chủ, công bằng trong thu hồi đất		25.615,55**
Chủ hộ là công chức, viên chức nhà nước		17.997,4*
Số năm đi học trung bình của hộ		3.277,352**
Number of obs	366	366
Prob >F	0,0495	0,0000
R ²	0,0214	0,3899
R ² điều chỉnh	0,0133	0,3727

Nguồn: Kết quả khảo sát

Ghi chú: *, ** và *** đạt mức ý nghĩa với sai biệt thống kê ở mức 10%, 5% và 1%

công bằng trong thu hồi đất; chủ hộ là công chức, viên chức nhà nước; số năm đi học trung bình của hộ.

Mô hình OLS với chi tiêu

Tác giả tiến hành hồi quy mối quan hệ giữa chi tiêu của hộ với các biến: thời gian; nhóm hộ; tương tác giữa nhóm hộ và thời gian theo mô hình hồi quy 1. Kết quả cho thấy, việc thu hồi đất không có tác động đến tổng chi tiêu hộ (Bảng 3).

Khi đưa thêm các biến kiểm soát khác, như: tuổi chủ hộ; quy mô hộ; nếu có người trong gia đình là công chức, viên chức; vốn vật chất; nếu có dân chủ, công bằng trong thu hồi đất, thì kết quả mô hình hồi quy 2 cho thấy, các biến này đều có tác động đến thu nhập hộ/năm đạt mức ý nghĩa với sai biệt thống kê ở mức 10%, 5% và 1%.

Tiến hành kiểm định Wald cho thấy, mô hình đạt mức ý nghĩa với sai biệt thống kê ở mức 1% và R² điều chỉnh = 30,63. Mô hình cho biết, nhóm hộ bị thu hồi đất giảm tổng chi tiêu đạt mức ý nghĩa với sai biệt thống kê ở mức 1% so với nhóm hộ không bị thu hồi đất. Điều này được giải thích là do khi bị thu hồi đất, các hộ nhận được một khoản tiền bồi thường, nên hộ tăng chi tiêu cho mua sắm tài sản, thiết bị vật dụng trong gia đình, chi tiêu cho giáo dục, chăm sóc sức khỏe, đầu tư sản xuất... Bên cạnh đó, mô hình hồi quy 2 cũng cho thấy, trong điều kiện các yếu tố khác không đổi, nếu tuổi chủ hộ tăng thì tổng chi tiêu tăng; nếu quy mô hộ tăng thì tổng chi tiêu hộ tăng; nếu hộ có người trong gia đình là công chức, viên chức thì thu nhập hộ tăng và tổng chi tiêu hộ cũng tăng; vốn vật chất của hộ tăng, tổng chi tiêu của hộ tăng do hộ chi tiêu nhiều cho việc mua sắm; nếu có dân chủ, công bằng trong thu hồi đất thì

BẢNG 3: MÔ HÌNH OLS VỚI CHI TIÊU

Tên biến độc lập	Hồi quy 1	Hồi quy 2
Thời gian	8.556,725**	5.540,318*
Nhóm hộ	4.593,971	-1.298,263
Nhóm hộ * thời gian	4.990,351	- 5.304,246
Tuổi chủ hộ		246.5964***
Quy mô hộ		5.961,923***
Nếu có người trong gia đình là công chức, viên chức		11.899,89***
Vốn vật chất		0,2038***
Nếu có dân chủ, công bằng trong thu hồi đất		16.845,88***
Number of obs	366	366
Prob >F	0.0000	0.0000
R ²	0.0633	0.3215
R ² điều chỉnh	0,0556	0,3063

Nguồn: Kết quả khảo sát

Ghi chú: *, ** và *** đạt mức ý nghĩa với sai biệt thống kê ở mức 10%, 5% và 1%

thu nhập hộ sẽ tăng và tổng chi tiêu của hộ cũng tăng (Bảng 3).

MỘT SỐ ĐỀ XUẤT

Kết quả nghiên cứu cho thấy, có sự khác biệt về mức tổng chi tiêu sau thu hồi đất của nhóm hộ bị thu hồi đất so với nhóm hộ không bị thu hồi đất. Về thu nhập hộ, có sự khác biệt giữa năm 2013 và năm 2016, nhưng không có sự khác biệt giữa hai nhóm hộ tham gia và đối chứng, điều này xuất phát từ nguyên nhân, như: thông tin về thu nhập hộ do người dân ngại cung cấp; thu nhập từ nông nghiệp thường không ổn định và lệ thuộc vào yếu tố thời tiết, sản lượng, giá cả...

Bên cạnh đó, một số yếu tố có khả năng ảnh hưởng đến sự thay đổi đời sống của hộ dân sau khi bị thu hồi đất trong điều kiện các yếu tố khác không đổi, cụ thể: hộ có trình độ giáo dục trung bình càng cao, thì thu nhập hộ và tổng chi tiêu hộ càng cao; những hộ có số người phụ thuộc càng lớn, thì đời sống sẽ khó khăn hơn, khả năng chi tiêu giảm và thu nhập cũng sẽ giảm.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Thị Thuận An (2012). *Đánh giá ảnh hưởng của việc thu hồi đất, giải phóng mặt bằng tới sinh kế của người dân tại dự án xây dựng khu đô thị mới quận Hải An, thành phố Hải Phòng*, Luận văn thạc sĩ, Trường Đại học Khoa học Tự nhiên, Đại học Quốc gia Hà Nội
2. Nguyễn Thị Khánh Hòa (2012). *Sinh kế của người dân sau tái định cư, trường hợp nghiên cứu: chung cư Khang Gia, quận Gò Vấp, Thành phố Hồ Chí Minh*, Luận văn thạc sĩ, Trường Đại học Kinh tế Thành phố Hồ Chí Minh
3. Phạm Anh Linh (2015). *Sinh kế của người dân sau thu hồi đất, trường hợp nghiên cứu: dự án cầu và tuyến tránh Chợ Lách trên quốc lộ 57, huyện Chợ Lách, tỉnh Bến Tre*, Luận văn thạc sĩ, Trường Đại học Kinh tế Thành phố Hồ Chí Minh
4. Phan Thị Nữ (2012). *Đánh giá tác động của tín dụng đối với giảm nghèo ở nông thôn Việt Nam*, *Tạp chí khoa học Đại học Huế*, 72B(3), pp.215-224

Ngược lại, các hộ gia đình không có, hoặc có ít người phụ thuộc, thì sự thay đổi sinh kế sẽ theo chiều hướng ổn định và tốt hơn.

Căn cứ vào kết luận về những phát hiện của nghiên cứu như đã nêu trên, nhóm tác giả đề xuất những hàm ý chính sách, nhằm ổn định sinh kế của hộ sau thu hồi đất, như sau:

Thứ nhất, cần có sự đồng bộ và nhất quán trong công tác chỉ đạo thực hiện chính sách thu hồi đất, đảm bảo sự đồng bộ trong giải quyết giữa thu hồi đất với việc làm, điều kiện sống của người dân có đất nông nghiệp bị thu hồi. Về tổ chức thực hiện, cần huy động và có sự phối hợp đồng bộ giữa các cơ quan chức năng trong thu hồi đất, giải quyết việc làm, ổn định thu nhập và điều kiện sống cho người dân.

Thứ hai, trình độ học vấn có vai trò nâng cao thu nhập hộ dân. Khi trình độ học vấn cao, người dân có khả năng tham khảo sách báo, học cách làm kinh tế qua báo, đài, dễ dàng tập huấn chuyên môn, hộ cũng nhanh chóng tiếp thu và vận dụng hiệu quả phương thức làm kinh tế hơn. Do đó, chính quyền địa phương cần chú trọng nâng cao trình độ học vấn của người dân.

Thứ ba, đa dạng hóa việc làm cũng là một cách để cải thiện thu nhập hộ. Chính quyền địa phương cần phát triển các làng nghề, các ngành thủ công nghiệp để tạo thêm việc làm cho hộ lúc nhàn rỗi.

Một vấn đề cần đặc biệt quan tâm là mục đích sử dụng tiền bồi thường. Chính quyền địa phương thông qua các hiệp hội, đoàn thể để tổ chức những cuộc tọa đàm, hoặc lồng ghép tuyên truyền định hướng cho hộ sử dụng tiền bồi thường nên tập trung vào mục tiêu sinh lợi lâu dài để ổn định cuộc sống. □